

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ЦЕНТР ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ, ДИСТАНЦІЙНОГО ТА
ЗАОЧНОГО НАВЧАННЯ
Кафедра менеджменту

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
ПІДПРИЄМСТВА

здобувача вищої освіти освітнього
ступеня «бакалавр»
4 курсу денної форми навчання
спеціальності 073 «Менеджмент»
Остапа ІВАЩИШИНА

Науковий керівник:
к.е.н., доц. **Володимир ГОБЕЛА**

Рецензент:
к.е.н., доц. **Володимир ДУДЮК**

Кваліфікаційна робота допущена до захисту

«__» _____ 20__ р., протокол № _____

Завідувач кафедри менеджменту

Львів – 2022

АНОТАЦІЯ

Іващишин О. А. Забезпечення еколого-економічної безпеки підприємства. Рукопис.

Дослідження на здобуття освітнього ступеня бакалавр за спеціальністю 073 «Менеджмент», Львів. 2022.

У першому розділі розглянуто теоретичні підходи до трактування поняття еколого-економічна безпека підприємства та запропоновано авторське визначення поняття. Розглянуто теоретичні засади забезпечення еколого-економічної безпеки підприємства. Здійснено структурно-функціональну характеристику системи забезпечення еколого-економічної безпеки підприємства.

Другий розділ дослідження присвячено характеристиці Страдцівського НВЛК. Здійснено аналіз основних показників його виробничо-господарської діяльності та сформовано перелік проблем підприємства, що є джерелом потенційних загроз. Здійснено розрахунок інтегрального індексу потенціалу еколого-економічної безпеки підприємства за аналізований період. Використавши метод ковзної середньої здійснено прогностичний розрахунок індексу потенціалу еколого-економічної безпеки підприємства на період 2022-2024. Ґрунтуючись на результатах аналізу розроблено стратегію забезпечення еколого-економічної безпеки підприємства.

Ключові слова: економічна безпека, екологічна безпека, стратегія, розвиток, загрози.

ANNOTATION

Ivashchyshyn O. Ensuring the ecological and economic security of the enterprise. The manuscript.

Study on obtaining the educational bachelor degree in specialty 073 "Management". Lviv, 2022.

In the first thesis section, the theoretical approaches to the interpretation of the concept of ecological and economic safety of the enterprise are considered and the

author's definition of the concept is offered. Theoretical bases of maintenance of ecological and economic safety of the enterprise are considered. The structural and functional characteristics of the system of ecological and economic safety of the enterprise are carried out.

The second thesis section of the study is devoted to the characteristics of Stradch FE. The analysis of the main indicators of its production and economic activity is carried out and the list of problems of the enterprise which is a source of potential threats is formed. The calculation of the integrated index of the potential ecological and economic safety of the enterprise for the analyzed period is carried out. Using the moving average method, the forecast calculation of the index of the potential ecological and economic safety of the enterprise for the period 2022-2024 was carried out. Based on the results of the analysis, a strategy for ensuring the environmental and economic safety of the enterprise was developed.

Key words: economic security, ecological security, strategy, development, threats.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	7
1.1. Теоретичні підходи до розуміння еколого-економічної безпеки підприємства	7
1.2. Структурно-функціональна характеристика еколого-економічної безпеки підприємства	12
1.3. Особливості управління еколого-економічною безпекою підприємства .	16
Висновки до розділу 1.	22
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	24
2.1. Загальна характеристика підприємства та особливостей його діяльності	24
2.2. Аналіз основних показників виробничо-господарської діяльності Страдчівського НВЛК НЛТУ України	31
2.3. Оцінка ліквідності та платоспроможності Страдчівського НВЛК НЛТУ України	35
2.4. Рекомендації щодо забезпечення еколого-економічної безпеки підприємства	39
Висновки до розділу 2.	45
ВИСНОВКИ	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	47

ВСТУП

Глобальні екологічні проблеми стали такими масштабними, що пронизують усі сфери людської діяльності створюючи низку загроз. Світова спільнота активно намагається з'ясувати яким чином вирішити ці проблеми. Екологічна домінанта у розвитку підприємництва стає доволі актуальною. Тому врахування еколого-економічних інтересів в діяльності сучасних підприємств є вкрай важливим елементом забезпечення їхньої безпеки та розвитку. Особливо це є актуальним для підприємства, що є природо користувачами.

Формування системи управління для забезпечення еколого-економічної безпеки підприємства сприятиме протидії загрозам та викликам, а також покращенню іміджу підприємства та посилюватиме конкурентні позиції на національному та міжнародному ринках. Тому дослідження актуальних проблем забезпечення еколого-економічної безпеки підприємства є важливим завданням сьогодення, що й обумовило вибір теми дослідження.

Мета та завдання роботи. Метою роботи є дослідження теоретико-методичних та прикладних аспектів забезпечення еколого-економічної безпеки підприємства.

Реалізація мети передбачала виконання таких завдань дослідження:

- 1) розглянути теоретичні підходи до трактування поняття еколого-економічна безпека підприємства;
- 2) здійснити дослідження теоретичних аспектів забезпечення еколого-економічної безпеки підприємства;
- 3) виділити основні фактори впливу на рівень еколого-економічної безпеки підприємства;
- 4) здійснити аналіз показників ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства та фінансовий аналіз;
- 5) виокремити ті показники, значення яких не сприяє зміцненню еколого-економічної безпеки підприємства;

- б) розрахувати інтегральний індекс потенціалу еколого-економічної безпеки підприємства за аналізований період та здійснити прогностичний розрахунок значення індексу на майбутні три роки;
- 7) ґрунтуючись на результатах дослідження сформуванати стратегію та механізм реалізації еколого-економічної безпеки підприємства.

Об'єктом дослідження є еколого-економічна безпека підприємства.

Предметом теоретичні та практичні аспекти забезпечення еколого-економічної безпеки підприємства.

Методи дослідження. Для виконання завдань дослідження було використано низу загальнонаукових методів дослідження, зокрема: дедукція та індукція. Аналіз і синтез, метод абстрагування та теоретичного узагальнення.

Інформаційну базу дослідження становили наукові, науково-практичні та науково-оглядові дослідження вітчизняних та закордонних вчених, інтернет-ресурси, законодавство України та міжнародні договори, що ратифіковані Верховною Радою України, статистичні та інші періодичні інформаційні видання, дані фінансової звітності підприємства.

Основний зміст роботи викладений на 53 сторінках, у роботі міститься 11 таблиць та 4 рисунки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Теоретичні підходи до розуміння еколого-економічної безпеки підприємства

Питання безпеки були розкриті в численних наукових дослідженнях. Проте, варто зауважити, що більшість із них стосуються визначення сутності та механізмів забезпечення національної безпеки, економічної та фінансової безпеки підприємств. Також дослідники розглядають питання соціальної та особистої безпеки, екологічної безпеки країни та регіону. Загалом науковці пропонують дещо різні підходи щодо тлумачення цих термінів та відповідно трактування цих термінів. В результаті здійсненого теоретичного аналізу можна стверджувати, що екологічна безпека вважається невід'ємною частиною національної безпеки, відповідно екологічна безпека підприємства вважається невід'ємною частиною економічної безпеки підприємства. У трактуваннях та тлумаченні сутності екологічної безпеки наголос робиться на усунення екодеструктивного впливу підприємства на довкілля та на умови життя людини.

Для формування визначення терміну еколого-економічна безпека підприємства здійснимо теоретичний аналіз підходів до трактування цього питання, що дасть змогу узагальнити наукові розвідки, визначити основні ключові аспекти та синтезувати авторське тлумачення цього терміну [42].

Отож, здійснивши теоретичний аналіз, зауважимо, що науковці у своїх працях опираються на такі основні постулати в процесі тлумачення сутності безпеки:

- потреба, що життєво важливою для людини;
- специфічна характеристика та необхідна умова для розвитку організації;

- особлива характеристика динамічних систем;
- критерій для якісної характеристики організації;
- результат певного виду діяльності – безпекової діяльності;
- стан для якого характерною є відсутність небезпеки;
- особливий вид діяльності організації, що сприяє формуванню її захищеності;
- характерна форма буття;
- захищеність основних цілей розвитку організації;
- здатність, що дозволяє протистояти зовнішнім та внутрішнім загрозам.

Виходячи з таких постулатів, зауважимо, що окремі науковці [3; 4] вважають, що безпека – це стан системи, який передбачає, що ймовірність небажаних змін будь-якої його якості, параметру та середовища є малою. Тобто, система перебуває в допустимих межах, що не є критичними для неї.

Інші науковці під поняттям безпека розуміють такий тип динамічної рівноваги, що є характерним для складних саморегульованих систем і який забезпечує підтримку допустимих параметрів для збереження системи в допустимих межах [5].

Науковці також стверджують, що безпека є результатом управлінського впливу [6].

Відповідно, вважаємо, що у відношенні до суб'єктів господарювання безпеку будемо розглядати у таких аспектах:

- стан підприємства;
- результат ефективного менеджменту;
- важлива та необхідна умова розвитку підприємства.

Варто також звернути увагу на трактування поняття економічної безпеки вітчизняними науковцями [7] як тимчасового та узгодження економічних інтересів підприємства з інтересами суміжних суб'єктів довкілля» [7]. Інші дослідники вважають, що економічна безпека підприємства – це такий стан, за якого підприємство та продукція, що воно виготовляє є конкурентоспроможними на вітчизняному та міжнародному ринках,

підприємство характеризується ефективним використанням наявних ресурсів, в тому числі інтелектуальних та людських, стабільністю праці та поступальним розвитком, здатністю протидіяти загрозам. [8].

У дослідників немає консенсусу щодо складових економічної безпеки. Зазвичай, таких як безпека капіталу, безпека персоналу; техніко-технологічна, інформаційна, інтелектуальна, правова, релігійна, фінансова, соціальна, екологічна та енергетична безпека. Таким чином, основними характеристиками економічної безпеки підприємства є:

- захист економічних інтересів від можливих загроз;
- стабільність і стійкість, що досягається за умови формування потенціалу підприємства і на його конкурентних переваг;
- маневреність внутрішнього середовища, що дозволяє підприємству пристосовуватися до зовнішніх змін, швидко протидіяти різним загрозам;
- збалансованість та надійність, що сприяє забезпеченню стійкості підприємства;
- доступ до природних ресурсів, стан захищеності від зовнішніх і внутрішніх загроз функціонуванню підприємства, рівень економічної ефективності, здатність підприємств до розвитку.

Проте слід підкреслити, що стан вітчизняних надр та довкілля вимушує суспільство змінити погляди на модель розвитку економіки та технічний прогрес, тобто оцінювати їх з огляду на екологічних інтересів, присутніх екологічних ризиків та стану екологічної безпеки. З одної сторони, сучасне суспільство не може задовольнити свої матеріальні та духовні потреби без збільшення обсягів матеріального виробництва, що супроводжується зростаючим антропогенним навантаженням людини на довкілля. Однак, з іншої сторони, суспільство вимушене захищати природу, бо від її стану залежить ефективність виробництва, комфортність умов життя людей, їх здоров'я, працездатності.

З огляду на це, визначення поняття екологічна безпека теж не є однозначним. Значна частина науковців трактує екологічну безпеку теж як стан

захищеності, економічних інтересів підприємства від екологічних загроз, які є результатом діяльності виробничої системи підприємства [12].

Також вчені вважають, що екологічна безпека підприємства – це зменшення негативного тиску підприємства на довкілля, що не завдає прямого чи непрямого збитку державі, споживачам та населенню [27]. Деякі дослідники розглядають екологічну безпеку в контексті забезпечення життєво важливих інтересів людини та суспільства [34]. Тому, основними характеристиками екологічної безпеки підприємства є надійність; захист інтересів від впливу чинників природного та антропогенного походження; забезпечення відтворення потенціалу природних ресурсів; продукування мінімального антропогенного впливу; збереження здоров'я та забезпечення безпечної життєдіяльності, розумне задоволення екологічних потреб підприємств, забезпечення екологічно чистого виробництва, запобігання деградації природних ландшафтів та ресурсів [29].

Проте поняття еколого-економічної безпеки підприємства робить дещо інший наголос. Необхідність дослідження еколого-економічної безпеки підприємства актуалізується такими чинниками:

- наростанням еколого-економічних суперечностей розвитку підприємства;
- погіршення еколого-економічної ситуації та стану довкілля через недосконалість природоохоронного законодавства, неефективний контроль за дотриманням екологічних вимог;
- необхідність відповідності міжнародним вимогам у сфері екологічної безпеки, природокористування та природоохоронної діяльності, що є умовами євроінтеграції України [17].

Окремі дослідники еколого-економічної безпеки підприємства зазначають, що взаємозв'язок між економічною та екологічною безпекою підприємства слід характеризувати як його екологічно-економічну безпеку, під якою слід розуміти стан, за якого ресурси найбільш ефективно використовуються для забезпечення раціонального природокористування та запобігання різним загрозам для підприємства [9].

Також вчені вважають, що еколого-економічну безпеку підприємства слід розглядати як стан тривалої стабільності та динамічної рівноваги, що забезпечує вигідне існування, відтворення та розвиток, функцію, призначену для досягнення максимальної ефективності [11].

Підсумуємо результати теоретичного аналізу. Еколого-економічна безпека підприємства повинна відповідати певним ознакам, серед яких:

- захищеність базових економічних інтересів підприємства від дії можливих загроз;
- надійність підприємства;
- забезпечення необхідними ресурсами, що забезпечують збереження та розвиток економічного та природного потенціалу підприємства;
- формування стану системи, за якого ймовірність виникнення загроз для підприємства є низькою, тобто меншою від критичного значення;
- здатність підприємства до розвитку та збереження основних показників діяльності на рівні, що не шкодить довкіллю;
- спроможність швидко та адекватно реагувати на деструктивні зміни зовнішнього середовища, в тому числі й довкілля;
- здатність зберігати внутрішню структурну цілісність;
- стійкість, що проявляється у досягненні стратегічних цілей розвитку;
- ефективне використання будь-яких ресурсів, перехід на технології ощадливого та безвідходного виробництва;
- відсутністю загроз для довкілля, людей та інших підприємств;
- здатність швидко усувати будь-які загрози та пристосуватися до поточних умов діяльності, що можуть мати негативний вплив на показники діяльності підприємства;
- здатність вести господарську діяльність без шкоди для довкілля за рахунок імплементації екологічних інтересів до цілей економічної безпеки;
- зменшення деструктивного впливу підприємства на довкілля, що забезпечується без зменшення показників прибутковості діяльності.

В результаті здійсненого дослідження можемо запропонувати трактування поняття еколого-економічної безпеки підприємства, що є найбільш оптимальним із врахуванням вищенаведених аргументів. Отож, еколого-економічна безпека – це стан захищеності від дії негативних чинників зовнішнього та внутрішнього середовища, що досягається за рахунок безпекової діяльності, яка дозволяє досягати поставлених цілей розвитку без нанесення шкоди довкіллю.

1.2. Структурно-функціональна характеристика еколого-економічної безпеки підприємства

Загалом еколого-економічну безпеку підприємства можна трактувати як результат управлінської та безпекової діяльності його керівництва. Тому схематично логічна структура забезпечення еколого-економічної безпеки представимо на рис.1.1.

Рис. 1.1. Схематичне відображення суті еколого-економічної безпеки

Отже, фактори екологічної безпеки слід розглядати як складові економічної безпеки підприємства. Варто виходити з того, що екологічна безпека є станом, за якого відсутні загрози для довкілля, життєдіяльності людей, та для держави загалом. Для національної економіки – це наявність, різних видів природних ресурсів; допустимий рівень шкідливих викидів та забруднення, що впливає на рентабельність підприємства.

Науковці ділять фактори, які впливають на стан екологічної безпеки на:

- конструктивні – стимулятори;
- деструктивні – де стимулятори [26].

Водночас, процес забезпечення екологічної та економічної безпеки підприємства передбачає поєднання цих, часто протилежних складників, тому їх об'єднання повинна реалізовуватись відповідно до інших принципів і підходів.

Вивчення факторів еколого-економічної безпеки підприємства дозволяє зрозуміти причини змін і можливість впливу на продуктивність підприємства, що матиме прикладне значення для оцінки безпеки та розвитку системи.

Також зазначимо, що більшість наукових досліджень трактують поняття «підприємство» відображаючи його економічну сутність, не зачіпаючи екологічну. Тобто, нехтуючи тим, що довкілля є джерелом ресурсів для виробництва і забезпечує можливість господарської діяльності фірми, реалізації її цілей тощо. Виробничо-господарська діяльність підприємства здійснює вплив на довкілля, а довкілля впливає на підприємство. Саме тому слід формувати стратегію діяльності ґрунтуючись на принципах узгодженості дій, що полягає в забезпеченні балансу між ступенем інтересами підприємства та довкілля [39].

Підсумовуючи вищезазначені аргументи вважаємо, що в процесі управління еколого-економічною безпекою підприємства є важливим поділ на зовнішні та внутрішні чинники впливу.

Зовнішні чинники, тобто ті, що не залежать від діяльності підприємства, а навпаки – здійснюють вплив на його діяльність. Такі чинники доцільно розділити на групи:

- макроекономічні (економічна ситуація в країні, рівень конкуренції, частка ринку, наявність ресурсів (в тому числі фінансових, інформаційних, трудових, природні, енергетичні, техніко-технологічні тощо); податкова політика; інфляція; галузева структура економіки; зміна курсу валют, криптовалюти; інвестиції, інновації, грошово-кредитна, фіскальна та валютна політики, зовнішньоекономічна та митно-тарифна політика країни тощо);

- природно-географічні (кліматичні умови та розміщення природних ресурсів та їх покладів; місцезнаходження підприємства; наявність транспортної інфраструктури та зв'язку; стан забруднення природних екосистем; екологічна ємність довкілля, рівень економічного освоєння наявних природних ресурсів та рівень забруднення довкілля, стихійні лиха та катаклізми, техногенні катастрофи);

- соціальні (структура витрат та споживчі характеристики населення; особливості попиту, рівень купівельної спроможності споживачів, культура споживання; ментальна свідомість);

- техніко-технологічні (рівень техніко-технологічного поступу у певній галузі діяльності підприємства; можливості для появи нових технологій, обладнання, альтернативна сировина тощо);

- політичні (політична ситуація в країні, структура лобювання бізнес-інтересів, залежність політичних інтересів);

- правова (чинне законодавство; наявність чи відсутність юридичних бар'єрів входу на ринок, рівень боротьби з корупцією, антимонопольне законодавство; правові засади та регулювання підприємництва, недобросовісної конкуренції; корупція тощо);

- міжнародні (міжнародні угоди у сфері збереження та відтворення довкілля, інвестиції; міжнародне право навколишнього середовища [14].

Для поєднання внутрішніх чинників еколого-економічної безпеки доцільним буде застосування функціонального підходу. На основі цього підходу пропонується виділяти такі види безпеки:

- безпека капіталів;

- кадрова безпека;
- технічна;
- інформаційна;
- інтелектуальна;
- юридична;
- фінансова;
- соціальна;
- екологічна;
- силова [22].

Відповідно до цього підходу можна виділити такі групи внутрішніх факторів [35]:

- фінансові (співвідношення між власним і позиковим капіталом, показники фінансовий стан, характер фінансових потоків тощо);
- соціальні (персонал; рівень освіти та кваліфікації, досвід, відповідні навички керівництва та персоналу, їх бажання підвищувати кваліфікацію, навчатися; здатність до співпраці; лідерські якості);
- виробничі (розташування підприємства, виробнича інфраструктура; основні та оборотні засоби; організація виробничих процесів, технології, що застосовуються, інноваційність, відповідність продукції міжнародним стандартам);
- екологічні (природні умови та ресурси, їх наявність та розташування, якісні показники; наявність новітніх, економічних та екологічно чистих технологій, сучасне виробниче обладнання та установки, наявні очисні споруди тощо);
- маркетингові (організація маркетингових досліджень, стратегічний і тактичний маркетинг, політика продажів);
- управлінські (наявність ефективної системи управління якістю, антикризового менеджменту, сформована система екологічного менеджменту, дієва система, що дає змогу вчасно виявляти та ідентифікувати зовнішні та внутрішні загрози, приймати відповідні управлінські рішення; комунікації та

інформаційні технології; організаційна культура і тип організаційної структури на підприємстві; політика взаємодії та якість спілкування з партнерами (довгострокові контракти на збут продукції, надійність постачальника) організація роботи; мотивація працівників) [41].

Погоджуючись із важливістю функціонального підходу, вважаємо доцільним запропонувати поєднання факторів, що впливають на еколого-економічну безпеку підприємства враховуючи результати теоретичного аналізу.

На нашу думку, стабільність, безпека, здатність до реалізації поставлених цілей підприємства є його характеристиками, які сильно залежать від ефективності його системи управління та є результатом ефективності управлінської діяльності в комплексі.

1. У разі якщо еколого-економічна безпека підприємства розглядається як ситуація за якої зберігається захист життєво важливих інтересів підприємства від загроз то головними будуть ті, що формують здатність підприємства швидко протидіяти загрозам.

2. Якщо еколого-економічну безпеку розглядати як стійкість підприємства до негативних впливів то головними будуть чинники, що забезпечують здатність підприємства досягати своїх цілей за умови збереження внутрішньої структури та цілісності.

1.3. Особливості управління еколого-економічною безпекою підприємства

Втілення в життя основних принципів сталого розвитку потребує реформування існуючих систем управління бізнесом шляхом впровадження в їх структуру екологічно безпечних інструментів. Йдеться, зокрема про екологічну оцінку та моніторинг, екологічне планування як складові елементи екологічного менеджменту. Відповідно екологічний менеджмент розглядається як засіб збалансування інтересів природи та виробничих систем, а також як

засіб забезпечення раціонального використання ресурсів та природних умов, планування та здійснення заходів спрямованих на зменшення негативного впливу людини на довкілля, збереження та відтворення потенціалу природи [15].

Такі інструменти слід використовувати для виявлення, передбачення екологічних ризиків і небезпек у бізнес-діяльності підприємства, обґрунтування заходів щодо запобігання або зменшення негативного впливу діяльності підприємства на довкілля. Відповідно, екологічно-економічна безпека стає одним із базових критеріїв оцінки ефективності діяльності підприємства у сучасній економіці. Такий підхід особливо важливий для природокористувачів.

Для забезпечення ефективності еколого-економічної безпеки підприємства необхідно визначити підходи, які будуть використовуватися, принципи створення та функціонування, визначити характеристики, предмет, об'єкт, мету методи та інструменти управління. З огляду на це, підходи, які будуть використовуватися в управлінні еколого-економічною безпекою підприємства такі:

- біотичний, що заснований на біотичному механізмі регуляції процесів і природному домінуванні суспільства;
- інтеграційний, що включає реалізацію екологічних вимог на підприємстві;
- системний, що забезпечує взаємозалежність екологічних проблем, стратегічних цілей та еколого-економічних механізмів їх досягнення;
- цільовий;
- функціональний [21].

Управління еколого-економічною безпекою підприємства здійснюватись на таких принципах:

- системності;
- рівноваги;
- консистенції;
- єдності;

- оптимального співвідношення в системі «суспільство – природа»;
- екологічна спрямованість діяльності;
- складність використання потенціалу природних ресурсів у зв'язку з їх стійкістю та самовідновленням;
- пріоритет екологічних та громадських інтересів над приватними;
- попередження, запобігання деградації екосистем і природних ландшафтів [28].

Мірило ефективності управління еколого-економічною безпекою підприємства є вихідною ознакою, на основі якої можна визначити надійність, оцінити якісні та кількісні параметри, порівняти альтернативні рішення щодо розвитку.

Вважаємо, що його можна уявити як стан розвитку підприємства, який дає змогу досягти певного рівня економічної ефективності в умовах раціонального використання природних ресурсів, збереження якості екосистеми, в якій функціонує підприємство. Проте, відповідно до встановлених пріоритетів, критерієм ефективності управління екологічною та економічною безпекою підприємства можуть бути: стан здоров'я населення та персоналу на підприємстві; екологічна чистота, культура виробництва та господарювання; економія ресурсів, збереження властивостей самовідновлення та потенціалу екосистем.

Системний підхід дає змогу ідентифікувати цілісний набір елементів (базових компонентів), виявити зв'язки та залежності між ними, а також із зовнішнім середовищем (рис. 1.2). Предмет управління еколого-економічною безпекою підприємства має комплексний і специфічний характер, зумовлений екологічними умовами на підприємстві, оскільки впливає на еколого-економічну безпеку підприємства. Тому його слід визначити як сукупність внутрішніх факторів, що формують стійкість підприємства до негативного впливу зовнішнього та внутрішнього середовища.

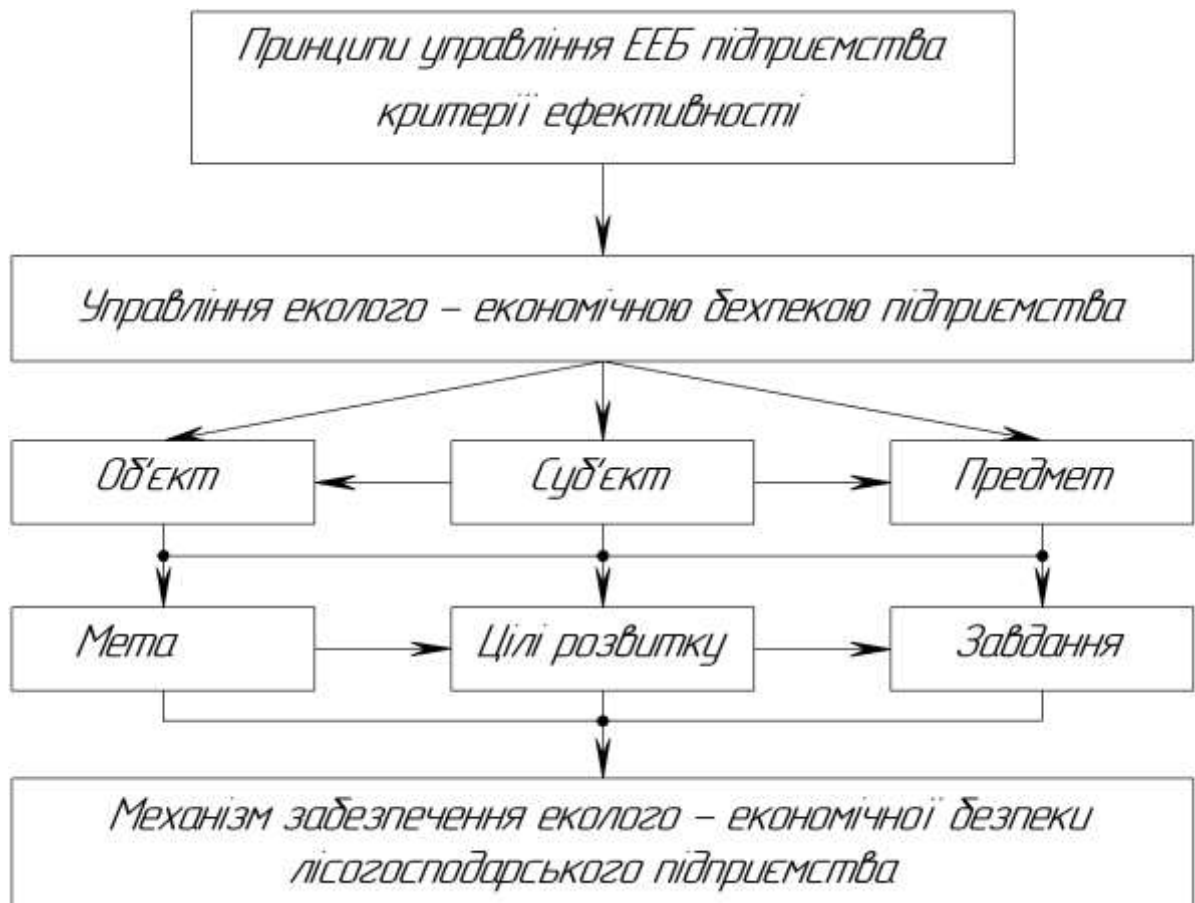

Рис. 1.2. Базові складові системи управління еколого-економічною безпекою лісгосподарського підприємства

Суб'єктами еколого-економічної безпеки є фізичні особи, служби підприємства, які повинні забезпечити його захист від внутрішніх і зовнішніх загроз, забезпечити досягнення екологічної та економічної безпеки. У багатьох дослідженнях простежується поділ на наступні групи: внутрішні та зовнішні. До першої групи зачисляємо самостійні особи та підрозділи, які виконують функції еколого-економічної безпеки, до зовнішніх суб'єктів зачисляємо ті, що розташовані у зовнішньому середовищі та створюють умови для його безпеки [13]. Предметом системи управління еколого-економічною безпекою є екологічна та економічна безпека в цілому, її складові та фактори, що впливають на неї. Метою управління екологічно-економічною безпекою є забезпечення екологічно-економічної безпеки шляхом застосування показників екологічної безпеки, принципів сталого розвитку, переходу до довгострокових

економічних, соціальних та екологічних ефектів, проведення екологічних та соціально-культурних функцій.

Методи та інструменти управління еколого-економічною безпекою підприємства характеризуються сукупністю методів і прийомів управління та впливу на об'єкти, якими керуються для досягнення цілей. Їх вибір залежить від поточної ситуації та залежить від типу організаційно-економічного механізму екологічно-економічної безпеки підприємства. Загалом можемо згрупувати ці методи за такою структурою:

- адміністративні (методичні вказівки та положення щодо зміцнення еколого-економічної безпеки) – політика фірми у сфері еколого-економічної безпеки, затверджена керівниками; правила та процедури; правила про відділи, посадові інструкції тощо;

- соціально-психологічні (сукупність засобів впливу на працівників, їх мотивація для забезпечення еколого-економічної безпеки) – засоби підвищення дисципліни, відповідальності, ініціативи, творчості; створення сприятливого морально-психологічного клімату, управління конфліктами, формування раціонального стилю керівництва;

- економічні (створення економічних умов, що стимулюють працівників для забезпечення еколого-економічної безпеки) – фінансування діяльності у сфері управління еколого-економічною безпекою; економічне стимулювання екологічно чистого виробництва без відходів;

- технологічні – використання сучасних інформаційно-комунікаційних систем та методів управління еколого-економічною безпекою.

Отримані результати досліджень є основою для розробки процесного підходу до визначення сутності управління еколого-економічною безпекою підприємств та обґрунтування механізму екологічно-економічної безпеки.

Такий підхід використовується багатьма вченими, у тому числі в процесі управління економічною безпекою підприємств як «групи взаємопов'язаних операцій, спрямованих на досягнення економічної безпеки, ситуації, за якої існує висока ймовірність негативних змін під впливом зовнішнього

середовища. При цьому наголос робиться на таких елементах процесу управління, як проблема (невідповідність бажаного та фактичного стану об'єкта управління), рішення (виявлення та вибір засобів досягнення бажаного рівня економічної безпеки) та особа, яка приймає рішення (власник, керівник відділу економічної безпеки). Науковці виділяють такі етапи цього процесу:

- постійний екологічний моніторинг та моніторинг внутрішнього середовища;
- діагностика бізнес-показників суб'єктів господарювання та аналіз їх динаміки;
- визначення передумов коригування суб'єкта господарювання та встановлення цілей коригування;
- вибір форми гнучкого реагування та визначення його змісту;
- планування процесу коригування;
- створення організаційної структури для управління процесом адаптації через розподіл компетенцій та відповідальності;
- інформування про гнучкі зміни персоналу, їх мотивацію, моніторинг та аналіз ступеня реалізації адаптаційних заходів;
- розроблення та впровадження заходів щодо усунення виявлених недоліків, коригування регуляторних заходів;
- оцінка ефективності механізму адаптації.

Однак такий підхід робить акцент на адаптації підприємства до змін у довкіллі, які вже відбулися [25]. Вважаємо, що найважливішим завданням екологічного менеджменту є забезпечення внутрішньої стабільності та запобігання руйнівним екологічним впливам підприємства, особливо на природні екосистеми, оскільки довгострокова ефективність підприємства визначається політикою природокористування, охорони та відтворення лісів.

З огляду на це, пропонуємо виділяти наступні етапи процесу управління екологію-економічною безпекою підприємства:

- 1) створення інституційного середовища для забезпечення еколого-економічної безпеки підприємства (правові норми, правила, система

організаційного забезпечення, формування екологічної та економічної політики);

- 2) моніторинг внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства;
- 3) аналіз показників внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства;
- 4) оцінка еколого-економічної безпеки (за поточного управління), оцінка потенціалу еколого-економічної безпеки (у рамках стратегічного управління);
- 5) прогнозування впливу факторів на рівень еколого-економічної безпеки;
- 6) визначення можливостей та обмежень у діяльності підприємства щодо забезпечення еколого-економічної безпеки;
- 7) розроблення заходів щодо забезпечення еколого-економічної безпеки;
- 8) здійснення заходів щодо забезпечення еколого-економічної безпеки;
- 9) контроль за виконанням цих заходів;
- 10) оцінка ефективності управлінських рішень.

Створення інституційного середовища для забезпечення еколого-економічної безпеки підприємства передбачає поєднання різних інструментів, різноманітних функцій в інтегрований механізм, орієнтований на цілі еколого-економічної безпеки. Ці інструменти повинні бути інтегровані в систему управління бізнесом, незалежно від поточної ситуації. Таким чином досягається складність і цілісність завдань управління еколого-економічною безпекою на всіх рівнях управління.

Отже, політика забезпечення екологічно-економічної безпеки підприємства є невід'ємною частиною загальної політики розвитку підприємства і визначається прийнятою стратегією на певний період.

Висновки до розділу 1.

Встановлено значний рівень верифікації підходів до трактування понять економічна, екологічна та еколого-економічна безпека підприємства. В результаті здійсненого теоретичного аналізу запропоновано визначення

поняття еколого-економічної безпеки підприємства як стану захищеності від дії негативних чинників зовнішнього та внутрішнього середовища, що досягається за рахунок безпекової діяльності, яка дозволяє досягати поставлених цілей розвитку без нанесення шкоди довкіллю.

В результаті здійсненого аналізу виокремлено основні фактори, що впливають на рівень еколого-економічної безпеки підприємства, здійснено їх поділ на внутрішні та зовнішні. Обґрунтовано доцільність застосування функціонального підходу для структуризації чинників впливу на еколого-економічну безпеку підприємства.

Для формування ефективної системи управління еколого-економічною діяльністю підприємства визначено підхід для управління еколого-економічною безпекою підприємства, синтезовано основні принципи управління еколого-економічною безпекою підприємства. Результатом теоретичного аналізу стало виокремлення основних етапів процесу управління еколого-економічною безпекою підприємства: створення інституційного середовища для забезпечення еколого-економічної безпеки підприємства; моніторинг внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства; аналіз показників внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства; оцінка еколого-економічної безпеки; прогнозування впливу факторів на рівень еколого-економічної безпеки; визначення можливостей та обмежень у діяльності підприємства щодо забезпечення еколого-економічної безпеки; розроблення заходів щодо забезпечення еколого-економічної безпеки; здійснення заходів щодо забезпечення еколого-економічної безпеки; контроль за виконанням цих заходів; оцінка ефективності управлінських рішень.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Загальна характеристика підприємства та особливостей його діяльності

Для реалізації практичної частини дослідження обрано Страдчівський навчально-виробничий лісокомбінат Національного лісотехнічного університету України, що розташоване у Львівській області.

Підприємство Страдчівський лісокомбінат було створене в далекому 1940 році згідно з розпорядженням радянської влади УРСР, до складу підприємства входили два лісництва – Великопільське та Ставчанське. Згодом підприємство було передане під керівництво Лісотехнічного інститут (м. Львів).

Зараз, підприємство знаходиться у прямому підпорядкуванні Національного лісотехнічного університету України. Зазначене підприємство виконує функції регулювання лісокористування, лісорозведення та збереження лісів регіону. Слід виокремити основні функції, виконання яких повинно забезпечувати підприємство:

- реалізація функції управління в галузі лісозаготівлі та лісокористування, а також ведення мисливського господарства України;
- виконання наглядових та контрольних функцій щодо дотриманням законів України у сфері лісового господарства;
- виконання управлінських функцій щодо територій та об'єктів, які є частиною природно-заповідного фонду;
- облік лісовпорядкування та мисливського впорядкування;
- здійснення обліку лісового кадастру та формування системи обліку лісів;
- заготівля лісової продукції та її експорт через спеціалізовані підприємства [32].

Згідно з районуванням лісів територія підприємства відноситься до зони змішаних лісів, розміщених у зоні лісостепу, в районі Українського Розточчя.

Варто зазначити, що Українське Розточчя, в свою чергу поділяють на Равське, Янівське і Львівське. Відповідно підприємство Страдцівський навчально-виробничий лісокомбінат НЛТУУ розташований на території Янівської частини Розточчя. Для цього географічного району характерними є букові, дубові та мішані буково-соснові, дубово-соснові і буково-грабові ліси.

Зазначимо, що особливості географічного розташування природного ареалу Українського Розточчя сприяли формуванню своєрідного клімату, що характерний для більшої частини території. Оскільки територія знаходиться в зоні впливу вологого, помірно-континентального клімату Прибалтики, а з заходу та сходу в зоні впливу континентальних циклонів, це визначає зміну циклонних і антициклонних змін. Значного впливу регіон зазнає від Карпатського гірського регіону. Але загалом, тип клімату в регіоні фахівці визначають як помірно-континентальний, проте вологий.

Особливості географічного розміщення регіону, а саме його рельєф формує відповідні маршрути руху повітряних мас: зазвичай дують західні та північно-західні вітри. Саме це спричиняє наплив вологих повітряних мас із Прибалтики. В результаті цього спостерігається значний рівень вологості повітря, та у порівнянні із іншими регіонами велику кількість опадів.

Загалом же територія лісокомбінату зазнає чіткого впливу чотирьох пір року. При цьому переходу від однієї до іншої пори року відбувається плавно та поступово, а середня тривалість пір року однакова, за винятком рекордних років. Так у 1988-1989 рр. зима тривала 144 дні. А у 1995 р. була найдовша весна, що тривала 121 день.

У межах реалізації дослідження здійснено характеристику кліматичних умов регіону, що впливають на ріст лісів та є чинником впливу на еколого-економічну безпеку підприємства. Такий аналіз наведено у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Кліматичні показники

Найменування показників	Одиниці вимірювання	Значення	Дата
1. Температура повітря:			
– середньорічна	градус	+ 7,5	
– абсолютна максимальна	градус	+ 36	
– абсолютна мінімальна	градус	– 34	
2. Кількість опадів на рік	мм	700	
3. Тривалість вегетаційного періоду	днів	212	
4. Пізні весняні заморозки			12.05.20
5. Перші осінні заморозки			30.10.20
6. Середня дата замерзання рік			15.12.20
7. Середня дата початку паводку			15-26.03.20
8. Сніговий покрив:			
– товщина	см	11	
– час появи			23.11.20
– час сходження у лісі			13.03.20
9. Глибина промерзання ґрунту	см	40	
10. Напрямок панівних вітрів за сезонами:			
– зима	румб	Пн; ПнС	
– весна	румб	Пд; ПдС	
– літо	румб	ПдЗ; З	
– осінь	румб	ПнЗ	
11. Середня швидкість панівних вітрів за сезонами:			
– зима	м/сек	5,0	
– весна	м/сек	3,8	
– літо	м/сек	3,0	
– осінь	м/сек	4,8	
12. Відносна вологість повітря за сезонами:			
– зима	%	72	
– весна	%	70	
– літо	%	74	
– осінь	%	79	

Отож, із переліку кліматичних чинників, що мають негативний вплив на ріст лісових насаджень можна виділити:

- низький рівень температури в зимовий період, що сприяє формуванню на стовбурах породи бук лісовий морозобійних тріщин;

- значна кількість заморозків ранньою весною та пізньою осінню, що пошкоджують молоді дерева та пагони таких нестійких до низьких порід як бук лісовий, клен гостролистий та ясен звичайний;

- наявність стихійних природних явищ непереборної сили, а саме: вітровалів та вітроломів, сніголамів тощо [32].

Проте варто зазначити, що клімат регіону розміщення лісових насаджень підприємства є доволі сприятливими для вирощування основних порід дерев, до яких відносяться:

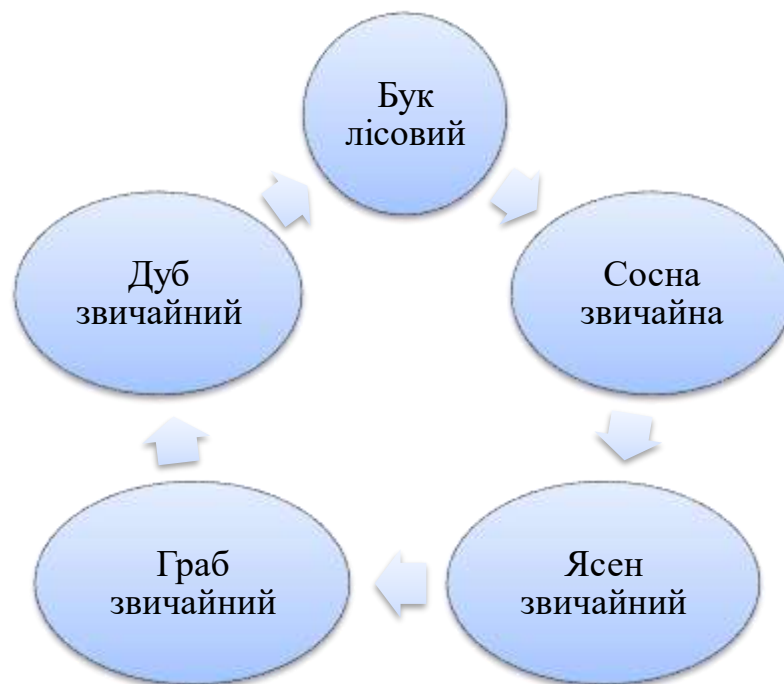

Рисунок 2.1. Основні породи лісового фонду Страдчівського НВЛК НЛТУ України.

Кліматичні умови регіону також є сприятливими для проживання представників тваринного світу, що сприяє їх розведенню та потенційному розвитку мисливства.

Власне територія ліскокомбінату відноситься до зони рівнинних лісів. Аналізуючи рельєф території можна стверджувати, що для нього є характерною

смуга пагорбів, що розділені ярами та балками, є кілька невеликих річок із заболоченими долинами та заплавами. Крутизна пагорбів та балок в середньому становить 15-25⁰. Територія підприємства представлена різноманітним ґрунтовим покривом, варіативністю рослинного світу тощо.

У 2019 р. підприємство заготовило 17,60 тис.м³ лісової продукції, в тому числі ділової деревини у розмірі 6,26 тис.м³. При цьому частина заготовленої ліквідної і ділової деревини різних порід становить відповідно:

- хвойних порід – 7,45 тис.м³ (3,63 тис.м³);
- твердолистяних порід – 9,45 тис.м³ (2,49 тис.м³);
- м'яко листяних порід – 0,70 тис.м³ (0,14 тис.м³).

Основними сортиментами, що заготовляє підприємство є:

- пиловник хвойних порід – 24,0%;
- будівельний ліс – 17,0%;
- технологічна сировина – 2,0%;
- дрова паливні – 57,0%.

Важливим є те, що район розташування підприємства характеризується добре розвинутою мережею автотранспортних шляхів загального користування. До основних транспортних артерій краю та в межах діяльності лісокомбінату є міжнародна автомобільна дорога Львів – Краковець (М-10), регіональна автомобільна дорога Миколаїв–Городок–Жовква–Кам'янка-Бузька–Бібрка (Т-14-25), а також мережа автомобільних шляхів місцевого значення, проте із асфальтовим покриттям, що є доволі позитивним для формування логістичних процесів та сприяє підвищенню його конкурентоспроможності. На території підприємства існують також дороги без асфальтового покриття та так звані лісові дороги, що використовуються для вивезення деревини та руху лісозаготівельної техніки. Якщо вдатися то кількісного виміру то зазначимо, що протяжність цих лісових доріг на сягає 99 км, із них 2 км це дороги із твердим покриттям. Для оцінки проведемо порівняння із нормативами: загальна протяжність доріг згідно нормативів на 1000 га складає 45 км, ступінь забезпеченості згідно з нормативами становить – 32,7%. Значна частина лісових

доріг перебуває в незадовільному стані, технічна документація для їх експлуатації відсутня, а час їх експлуатації давно вичерпався, що передбачає необхідність їх капітального ремонту.

Лісовий фонд підприємства належить до I поясу рентної плати за заготівлю деревини базових лісових порід. Детальний розподіл лісового фонду підприємства за розрядами рентної плати наведено у таблиці 2.2. розподіл здійснено згідно із статтею 256 «Рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів» Податкового кодексу України.

Таблиця 2.2.

**Поділ лісового фонду Страдчівського НВЛК
за розрядами рентної плати**

Назви лісництв	Пункт відвантаження деревини	Номери кварталів	Розряди рентної плати	Площа, га
1. Існуючий Пояс рентної плати 1				
Лелехівське	сmt Івано-Франкове (цех переробки деревини)	1 – 44	1	1954,0
Великопільське		1 – 36; 38 – 39; 42 – 56	1	2882,0
Страдчівське		1 – 68	1	1906,0
РАЗОМ:				6742,0

Деревина, що була зрізана доставляється на нижній склад для подальшої переробки. Нижній склад підприємства розташований в сmt. Івано-Франкове. Загалом же господарська діяльність підприємства спрямована на поетапне розширення, використання та відтворення лісового фонду, підвищення якості лісів та деревини, продуктивності лісів, захист та відновлення мисливської фауни. Проте основною ціллю підприємства та його місією є забезпечення економіки регіону та національної економіки у високоякісній деревині, а також зміцнення водорегулюючої, ґрунтозахисної та рекреаційної функції лісових насаджень. Рівень інтенсивності ведення лісового господарства наведений у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

Рівень інтенсивності ведення лісового господарства

Найменування показників	Одиниця вимірювання	За проектом минулого лісовпорядкування	За проектом нинішнього лісовпорядкування
Річний обсяг лісокористування (ліквід) – усього	тис. м ³	16,86	18,52
в т.ч. від рубок головного користування	тис. м ³	13,00	13,37
Середній обсяг лісокористування з 1 га вкритих лісовою рослинністю лісових ділянок	м ³	2,77	2,98
Річний обсяг робіт з відтворення лісів:			
– створення лісових культур	га	41,8	34,2
– сприяння природному поновленню	га	9,5	11,8

Відповідно констатуємо, що Страдчівський НВЛК НЛТУУ займає вагоме місце в економічній структурі регіону. Відповідно до національної лісової політики основними напрямки подальшого розвитку лісового підприємства є:

- раціональне використання лісових ресурсів;
- забезпечення потреб регіону та країни у лісовій продукції;
- збереження і підвищення продуктивності лісових насаджень, посилення водоохоронної, рекреаційної та захисної функції лісу.

Перспективною сферою розвитку підприємства є запровадження мисливської справи та розвиток дикої фауни. Зокрема, до представників фауни краю можна зачислити: дикого кабана, козулю, зайця, борсука, куницю, лисицю, куріпку тощо. На сьогодні полювання на цих тварин має спортивний характер та здійснюється за ліцензіями і у встановлені терміни.

Щодо аналізу екологічної складової підприємницької діяльності то варто зазначити, що ліси виконують важливу роль захисту ґрунтів, оскільки вони протидіють вітровій та водній ерозії, забезпечують накопичення достатньої кількості вологи в ґрунті тощо.

2.2. Аналіз основних показників виробничо-господарської діяльності Страдчівського НВЛК НЛТУ України

Для аналізу ефективності виробничо-господарської діяльності необхідно здійснити аналіз фінансового стану та аналіз рентабельності підприємства. Загалом фінансовий стан підприємства вважається результатом взаємодії багатьох елементів фінансово-економічної системи підприємства та його фінансових відносин з економічними агентами. Такий стан формується внаслідок сукупної взаємодії багатьох факторів і характеризується системою показників.

Для фінансового стану Страдчівського НВЛК НЛТУУ характерним є відносно задовільний показник стабільності та стійкості. Зокрема, у 2019 році, за аналогією із попередніми роками простежувався ріст усіх елементів виробничих витрат. Також у структурі виробничих витрат відбулись певні зміни, пов'язані із зростанням частки витрат на амортизацію.

Отож, у 2019 році прибуток Страдчівського НВЛК НЛТУУ становив 18218 тис. грн. Це стало наслідком перевищення приросту собівартості реалізованої продукції у порівнянні із динамікою доходу від її реалізації на 1,8%. Натомість у 2020 р. на підприємстві простежувався ріст прибутків та зростання обсягів реалізації продукції підприємства. Цей показник становив 26697 тис. грн., а у 2021 32027 тис. грн. така тенденція стала наслідком зростання чистої виручки від реалізації продукції на 13425 тис. грн. у 2020 р. та 5001 тис. грн. у 2021 відповідно.

Якщо порівнювати ріст чистого прибутку то він був менш значним, однак у абсолютному вираженні його величина становила близько 5 000 тис. грн. У відсотковому співвідношенні ріст прибутковості склав 3,8%. На зміну чистого прибутку у 2020 р. вплинула позитивна зміна обсягів реалізації продукції, та відносно незначна зміна собівартості реалізованої продукції. Посприяли цьому також приріст операційних доходів від інших видів діяльності та зменшення

витрат пов'язаних на збут продукції, відповідно у відсотковому значенні на 15,4% та 15,2%.

У 2021 р. Страдчівський НВЛК НЛТУУ завершив із прибутком в розмірі 32027 тис. грн. також зріс обсяг реалізації продукції за звітний рік та спостерігалось зростання росту собівартості продукції у порівнянні із приростом доходів від її реалізації, що призвело до збільшення валового прибутку підприємства на 18,6%.

Загалом з 2019 року спостерігається стабільне зростання валового доходу, а також валового та чистого прибутку підприємства. Варто зауважити, що показники рентабельності є відносними характеристиками ефективності підприємства, тому є вкрай важливими для аналізу його фінансового стану. Для реалізації дослідження розрахуємо наступні показники: рентабельність діяльності та підприємства, витрати у розрахунку на 1 гривню товарної продукції.

Отож, рентабельність продукції – це показник, що відображає прибуток підприємства у розрахунку на одиницю продажів і визначається за формулою [14]:

$$P_n = \frac{\Pi_{з.д.}}{Сб} \quad (1)$$

де $\Pi_{з.д.}$ – прибуток від звичайної діяльності;

$Сб$ – собівартість реалізованої продукції;

Показник «рентабельність діяльності» визначається як відношення чистого прибутку до чистого доходу підприємства. Його розрахунок можна провести за формулою:

$$P_d = \frac{\Pi P_q}{D_q} \quad (2)$$

Показник «рентабельність власного капіталу» розраховується як відношення чистого прибутку до власного капіталу підприємства. Його розрахунок проведемо за такою формулою [24]:

$$P_{ек} = \frac{ПР_ч}{ВК} \quad (3)$$

Рентабельність ОВФ розраховується як відношення чистого прибутку до вартості ОВФ та розраховується за формулою [26]:

$$P_{овф} = \frac{ПР_ч}{ОВФ_с} \quad (4)$$

Зазначені розрахунки представимо у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4.

Аналіз динаміки прибутку підприємства за 2019-2021 рр.

Стаття	2019	2020	2021
Чистий дохід від реалізації послуг	118932	132357	137358
Собівартість реалізованих послуг	98581	100949	102683
Валовий прибуток	20351	31408	34675
Інші операційні доходи	11158	6156	8624
Адміністративні витрати	3353	4332	4628
Витрати на збут	3162	3248	3728
Інші операційні витрати	6776	2987	2616
прибуток	18218	26697	32027
збиток	-	-	-
Податок на прибуток	3278	4859	5765
прибуток	14932	22138	26262
збиток	-	-	-

Варто резюмувати, що рентабельність діяльності, рентабельність власного капіталу та рентабельність ОВФ є доволі схожими за інтенсивністю та динамікою. Їхнє найбільше значення припало на 2021 р., що є свідченням того, що кожна вкладена гривня у 2021 р. принесла 32 копійки прибутку для Страдчівського НВЛК НЛТУ України, що є доволі позитивним показником. Також простежується тенденція зростання рентабельності діяльності підприємства за аналізований період таблиця 2.5.

Таблиця 2.5.

**Показники рентабельності продукції і діяльності Страдчівський
НВЛК НЛТУУ у 2019-2021 рр.**

Показники	2019	2020	2021
Чистий дохід	118932	132357	137358
Прибуток від звичайної діяльності	20351	31408	34675
Собівартість	98581	100949	102683
Чистий прибуток	14932	22138	26262
Вартість Основних засобів	3414	4859	7171
Власний капітал	42649	62912	82274
Рентабельність продукції	0,2	0,31	0,33
Рентабельність ОВФ	4,37	4,55	3,66
Рентабельність діяльності	0,125	0,167	0,191
Рентабельність власного капіталу	0,35	0,36	0,32

Стосовно показника рентабельності продукції зауважимо, що подібно до показника рентабельності діяльності простежується його зростання протягом аналізованого періоду. Така ситуація є позитивним явищем для підприємства.

Оскільки вкладені кошти у вигляді інвестицій приносить прибуток у вигляді 20 % на рік. Такі значення показників засвідчують хороший рівень ефективності виробничо-господарської діяльності Страдчівського НВЛК НЛТУ України.

2.3. Оцінка ліквідності та платоспроможності Страдчівського НВЛК НЛТУ України

Перейдемо до оцінки показників ліквідності та платоспроможності підприємства. Перш за все слід визначити коефіцієнт загальної ліквідності. Зміна динаміки зазначеного показника демонструє зміну фінансово-економічного стану підприємства. З метою здійснити глибоку оцінку ліквідності доцільно також визначити такі показники: коефіцієнт поточної ліквідності та коефіцієнт абсолютної ліквідності. Результати розрахунків наведемо у таблиці 2.6.

Розрахунок коефіцієнту абсолютної ліквідності доцільно робити за формулою [14]:

$$L_{абс} = \frac{Г_k}{П} \quad \text{де} \quad (5)$$

$L_{абс}$ - абсолютна ліквідність;

$Г_k$ - грошові кошти;

$П$ - пасиви;

Поточна ліквідність підприємства розраховується за формулою:

$$L_{пот} = \frac{ОК}{K_m + K_z} \quad (6)$$

де:

L_{pot} - поточна ліквідність;

OK - оборотні кошти;

$K_{m,3}$ - короткострокові кредити та кредиторська заборгованість;

Коефіцієнт загальної ліквідності можна розрахувати за формулою:

$$L_{zag} = \frac{O_{Akt}}{K_m} \quad (7)$$

де:

L_{zag} – коефіцієнт загальної ліквідності;

O_{Akt} – оборотні активи підприємства.

Таблиця 2.6.

Показники ліквідності Страдчівського НВЛК НЛТУ України

Назва показника	2019	%	2020	%	2021	%
Коефіцієнт загальної ліквідності	3,45	107	3,1	90	3,286	106
Коефіцієнт поточної ліквідності	2,15	163	1,13	53	1,28	113
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,06	75	0,09	159	0,019	20

Протягом попередніх років на Страдчівському НВЛК НЛТУУ простежувалася тенденція зниження показників загальної та поточної ліквідності. Так, з 2019 року коефіцієнт загальної ліквідності знизився на 0,2 і на кінець року склав 3,45. Така тенденція свідчить про зменшення ресурсів підприємства, що не дозволяє йому гасити свої поточні зобов'язання. Відповідно, якщо підприємство спрямує усі оборотні кошти для погашення боргів то це дасть змогу ліквідувати короткострокові кредити банків у повному обсязі, а в резерві у Страдчівського НВЛК НЛТУ України після виплати заборгованості залишить 56% оборотних коштів для здійснення господарської діяльності.

Щодо коефіцієнту абсолютної ліквідності то можна зауважити, що протягом досліджуваного періоду він не зазнавав суттєвих змін. Проте слід зазначити про його незадовільне значення, нижче від нормативного показника.

З метою визначення платоспроможності Страдцівського НВЛК НЛТУУ використано систему показників:

- коефіцієнт платоспроможності;
- коефіцієнт маневреності капіталу;
- коефіцієнт забезпечення боргів.

В процесі аналізу виявлено негативну тенденцію зниження частки власного капіталу у загальній сумі інвестованого капіталу. Також негативною тенденцією є те, що цей показник протягом аналізованого періоду постійно перебуває за межами нормативного значення. Результати розрахунків представимо у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7.

Показники платоспроможності підприємства

Назва показника	2019	Темп росту	2020	Темп росту	2021	Темп росту
Коефіцієнт платоспроможності (автономії)	0,236	205	0,234	99	0,245	105
Коефіцієнт маневреності	0,87	88	0,92	105,7	0,93	101
Коефіцієнт забезпечення боргів	0,17	2125	0,305	179	0,325	106,5

Стосовно співвідношення власних і залучених засобів варто зазначити, що збільшується частка саме залученого капіталу. Зокрема, у 2019 році частка залучених засобів переважала у 3 рази, а в наступному році більш ніж у 3,5.

Причиною низького значення коефіцієнту маневреності (0,87) у 2019 р. було перевищення поточних зобов'язань над власними оборотними активами підприємства. За 2020 рік цей показник покращився на 4% і склав 0,92. А вже у 2021 році він збільшився до 93 %.

Фінансова стійкість підприємства є однією з найважливіших складових оцінки фінансового стану підприємства. Вона відображає ступінь залежності від кредиторів та інвесторів і характеризується співвідношенням власних і позикових коштів. У світовій та вітчизняній обліково-аналітичній практиці

розроблена система показників, що відображають фінансову стійкість підприємства. Умовно ці показники можна поділити на два класи.

До першого класу належать показники з встановленими нормативними значеннями. До другого класу належать показники без встановлених нормативних значень, а саме показники рентабельності, ефективності управління, підприємницької діяльності тощо.

Отже, коефіцієнт автономії відображає частку активів власників підприємства частку власників підприємства в загальній сумі активів підприємства. Чим вищим є значення цього показника, тим більше підприємство є фінансово стійким, стабільним і незалежним від зовнішніх кредиторів. Проте, його розрахунок для підприємств державної власності розраховувати недоцільно. Основі результати аналізу показників фінансової стійкості підприємства представимо у таблиці 2.8.

Таблиця 2.8.

Аналіз показників фінансової стійкості підприємства

№	Показник	2019	2020	2021
1	Коефіцієнт фінансової залежності	2,4	2,44	2,31
2	Маневреність робочого капіталу	-0,13	-0,17	-0,07
3	Коефіцієнт маневреності робочого капіталу	-0,3	-0,26	-0,47
4	Коефіцієнт фінансової стійкості	0,71	0,7	0,77
5	Коефіцієнт співвідношення залученого і власного капіталу (фінансування)	1,41	1,44	1,31
6	Коефіцієнт забезпечення власними оборотними засобами	-0,27	-0,22	-0,56

Значення коефіцієнта фінансової залежності 2,31 на кінець 2021 років відображає структуру власності капіталів та фінансових ресурсів підприємства. Тобто на кожні 2,31 грн. вкладені в підприємство 1,44 грн. є позиченими.

Проведене дослідження показало, що в період 2019-2021 рр. немає серйозних проблем з фінансовою стійкістю досліджуваного підприємства, але є

певна залежність від позикового капіталу, що не є позитивним фактором та негативно впливає його фінансову стійкість.

2.4. Рекомендації щодо забезпечення еколого-економічної безпеки підприємства

Для формування рекомендацій щодо забезпечення еколого-економічної безпеки Страдчівського НВЛК НЛТУ України необхідно першочергово оцінити інтегральний індекс потенціалу еколого-економічної безпеки за аналізований період. Наступним кроком стане прогнозування потенціалу підприємства на 2022-2024 роки. Відповідно до результатів такого дослідження зможемо сформулювати стратегію забезпечення еколого-економічної безпеки.

Використовуючи попередні розрахунки та дані підприємства щодо основних показників природокористування розрахуємо інтегральний індекс потенціалу еколого-економічної безпеки підприємства та представимо результати у вигляді таблиці 2.9.

Таблиця 2.9.

Результати розрахунку інтегрального індексу потенціалу еколого-економічної безпеки Страдчівського НВЛК за 2017-2021 роки

Показники	Роки				
	2017	2018	2019	2020	2021
Груповий індекс потенціалу економічної безпеки	0,613	0,649	0,628	0,611	0,598
Груповий індекс потенціалу екологічної безпеки	0,838	0,728	0,708	0,703	0,632
Груповий індекс управлінського потенціалу безпеки	0,458	0,471	0,900	0,600	0,293
Інтегральний індекс потенціалу ЕЕБ	1,909	1,848	2,236	1,914	1,523

Розраховані показники та індекси показують, що лісокомбінат 2017-2021 рр. мав високий і достатній рівень потенціалу екологічної та економічної безпеки. Наступним етапом дослідження є розрахунок прогнозних індексів потенціалу еколого-економічної безпеки лісокомбінату на період 2022-2024 рр.

Оскільки розрахунок здійснюється за 5 років то використовувати статистичні методи є недоцільним. Оскільки вони ґрунтуються на стандартних методах та не дозволять отримати релевантні результати дослідження. Для реалізації такого розрахунку скористаємося метод ковзної середньої.

Результати розрахунку інтегрального індексу потенціалу еколого-економічної безпеки Страдцівського НВЛК на 2022-2024 рр. представлені у таблиці 2.10.

Таблиця 2.10.

Результати розрахунку інтегрального індексу потенціалу еколого-економічної безпеки Страдцівського НВЛК на 2022-2024 рр.

Показники	Роки		
	2022	2023	2024
Груповий індекс потенціалу економічної безпеки	0,639	0,629	0,627
Груповий індекс потенціалу екологічної безпеки	0,658	0,654	0,657
Груповий індекс управлінського потенціалу безпеки	0,721	0,763	0,631
Інтегральний індекс потенціалу ЕЕБ	2,018	2,047	1,915

Результати розрахунків свідчать, що прогноз на період 2022-2024 рр. для Страдцівського лісокомбінату є загалом позитивними. Підприємство збереже належний рівень потенціалу еколого-економічної безпеки. Таким чином результати проведеного аналізу стануть підґрунтям для формування стратегічних альтернатив та розробки остаточного варіанту стратегії забезпечення екологічно-економічної безпеки підприємства.

Отже, переходимо до основного завдання, що полягає у формуванні методичних підходів та рекомендацій щодо розробки стратегії забезпечення еколого-економічної безпеки Страдцівського лісокомбінату.

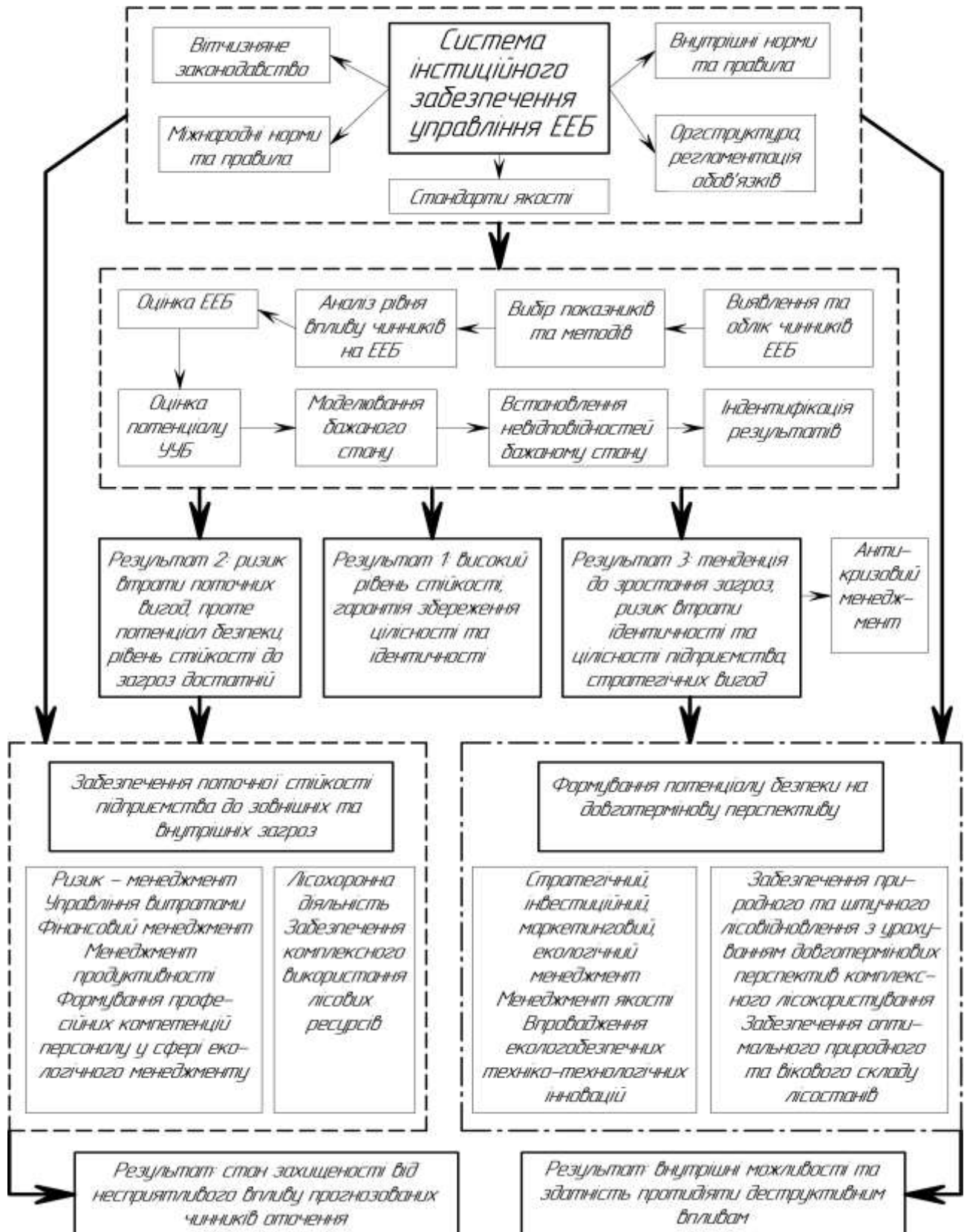

Рисунок 2.2. Механізм забезпечення еколого-економічної безпеки.

Стратегічне управління підприємствами означає обґрунтування комплексу стратегій, що відображають специфіку суб'єкта господарювання та його системи управління. Лісогосподарська діяльність базується на використанні лісових ресурсів, які, крім економічної вигоди, становлять також важливу соціальну та екологічну цінність.

Оскільки виробництво є джерелом фінансових потоків як для забезпечення розширеного відтворення, так і для відновлення лісових ресурсів, вилучених під час виробництва. Тому потрібно шукати екологічно безпечні моделі взаємодії матеріального виробництва, використання лісових ресурсів та збереження соціальних та екосистемних функцій лісу.

Варто зазначити, що стратегія еколого-економічної безпеки підприємства є функціональною стратегією та залежить від загальної стратегії розвитку підприємства. Тому в процесі формування стратегії еколого-економічної безпеки підприємства, що здійснює лісокористування необхідно враховувати:

- специфіку виробничої діяльності лісогосподарських підприємств, що вимагає створення комплексу стратегій різних рівнів, видів і напрямків;
- рівень розвитку підприємства, його вимоги до певної позиції на ринку та забезпечення бажаного рівня прибутковості;
- особливості екологічного потенціалу, різні рівні стійкості та можливості відновлення лісової екосистеми;
- необхідність зменшення руйнівного впливу на довкілля;
- необхідність впровадження раціональних методів і технологій
- норми та правила використання, збереження та відтворення природних лісових ресурсів.

На основі цього розробимо основні положення стратегії забезпечення еколого-економічної безпеки Страдцівського НВЛК НЛТУ України. Результати представимо у вигляді таблиці 2.11.

Таблиця 2.11.

**Стратегія забезпечення еколого-економічної безпеки
Страдчівського НВЛК**

Ситуація	Стратегія 1-го рівня	Стратегія 2-го рівня
1. Високий рівень стійкості, гарантія збереження цілісності та ідентичності підприємства, що відповідає високому рівню потенціалу ЕЕБ		
Цілі та стан середовища не змінюються	Збереження та зміцнення отриманих позицій	збільшення частки ринку, диверсифікації продукції, введення на ринок нової продукції; утримання позицій; диверсифікації
		екологічно невиснажливого лісокористування шляхом: екологізації виробництва, впровадження екологічно безпечних технологій, забезпечення ощадливого використання природних ресурсів
		наращення лісоресурсного потенціалу за рахунок: інтенсифікації лісорозведення, лісовідновлення, оптимізації вікової структури, поліпшення родючості лісових земель, створення високопродуктивних плантаційних насаджень; розширення площ природного поновлення;
Цілі та стан середовища змінюються	Формування нових конкурентних переваг	інноваційного прориву; формування високого рівня потенціалу безпеки
	Нарощування нових конкурентних переваг	вибіркового покращення конкурентної позиції; комплексного використання потенціалу лісових екосистем
2. Ризик втрати поточних вигод, проте потенціал безпеки, рівень стійкості загроз достатній, що відповідає достатньому рівню потенціалу ЕЕБ		
Рівень власних ресурсів достатній	Стабілізації	забезпечення поточної стійкості, попередження загроз, комплексного використання природно-ресурсного потенціалу; невиснажливого лісокористування, підтримання професійних компетенцій персоналу;
Рівень власних ресурсів недостатній	Адаптації	забезпечення достатніх фінансових ресурсів для поточних потреб, оновлення техніко-технологічної бази, відтворення лісових ресурсів, підтримання оптимальної структури породного та вікового складу лісонасаджень
3. Тенденція до зростання загроз, ризик втрати ідентичності та цілісності стратегічних вигод, що відповідає низькому та критичному рівню потенціалу ЕЕБ		
Вище критичного рівня	Антикризові стратегії	Стабілізації: призупинення росту, обережного просування в очікуванні успіху, заморожування ситуації
		Вживання: розвороту, відокремлення, ліквідації
		Скорочення: витрат, скорочення організаційних

3. Тенденція до зростання загроз, ризик втрати ідентичності та цілісності підприємства, стратегічних вигод, що відповідає низькому та критичному рівню потенціалу ЕЕБ		
Вище критичного рівня	Антикризові стратегії	Стабілізації: призупинення росту, обережного просування в очікуванні успіху, заморожування ситуації
		Вживання: розвороту, відокремлення, ліквідації
		Скорочення: витрат, скорочення організаційних форм, «збирання врожаю» (відмова від довгострокової перспективи для одержання результатів в короткостроковий період), ліквідації
		Реструктуризації: зміна структури, системи менеджменту, форми власності, реструктуризації матеріальних активів, боргових зобов'язань, збуту продукції, техніко-технологічній реструктуризації
	Реорганізації: злиття, приєднання, поділ, виділення, перетворення	
Нижче критичного рівня	Формування потенціалу безпеки	інноваційного прориву, нарощення компетенцій персоналу, організаційна реструктуризація, активізації ЗЕД, виходу на міжнародні ринки / закріплення на міжнародних ринках, оптимізації структури лісових господарств, створення сприятливих умов для залучення вітчизняних та іноземних інвестицій

Отож, було запропоновано різні стратегії 1-го рівня, що визначають напрям розвитку Страдчівського лісокомбінату для забезпечення бажаного рівня його еколого-економічної безпеки. Кожна з цих стратегій є конкретизованою стратегіями 2-го рівня, які слід використовувати у певному випадку для досліджуваного підприємства, що дозволить отримати бажані результати в довгостроковому періоді.

Висновки до розділу 2.

Здійснено загальну характеристику Страдчівського навчально-виробничого лісокомбінату. Проаналізовано основні кліматичні та географічні умови діяльності підприємства. Зроблено висновок що умови природні умови є сприятливими для вирощування лісових культур. Однак, існує ризик ранніх весняних та пізніх осінніх заморозків, що призводить до втрати деревостану. Проведено інтенсивність ведення лісового господарства Страдчівським НВЛК.

Проаналізовано основні показники виробничо-господарської діяльності Страдчівського НВЛК, виокремлено основні показники, що становлять загрозу для діяльності підприємства та є загрозовими для його еколого-економічної безпеки. Також здійснено фінансовий аналіз діяльності підприємства та виокремлено чинники, які можуть становити загрозу для підприємства: залежність від позикового капіталу та ліквідність активів.

На основі результатів аналізу розроблено рекомендації щодо забезпечення еколого-економічної безпеки підприємства, що передбачають формування прогностичних даних потенціалу еколого-економічної безпеки та розробку стратегії еколого-економічної безпеки.

ВИСНОВКИ

Здійснено теоретичний аналіз основних підходів до трактування понять економічна, екологічна та еколого-економічна безпека підприємства. Встановлено значну кількість підходів до трактування поняття еколого-економічна безпека підприємства. Запропоновано визначення поняття еколого-економічної безпеки підприємства як це стану захищеності від дії негативних чинників зовнішнього та внутрішнього середовища, що досягається за рахунок безпекової діяльності, яка дозволяє досягати поставлених цілей розвитку без нанесення шкоди довкіллю.

Виокремлено основні фактори впливу на рівень еколого-економічної безпеки підприємства, здійснено їх поділ на внутрішні та зовнішні. Доведено необхідність застосування функціонального підходу для структуризації чинників впливу на еколого-економічну безпеку підприємства.

З метою формування основних засад системи управління еколого-економічною безпекою підприємства сформовано основні принципи управління еколого-економічною безпекою підприємства та етапів процесу управління еколого-економічною безпекою підприємства

В результаті здійсненого аналізу основних показників виробничо-господарської діяльності Страдчівського НВЛК та показників лісокористування здійснено розрахунок інтегрального індексу потенціалу еколого-економічної безпеки Страдчівського НВЛК за аналізований період. На основі використання методу ковзної середньої розраховано прогностичні дані інтегрального індексу потенціалу еколого-економічної безпеки Страдчівського НВЛК на період 2022-2024 рр.

Ґрунтуючись на результатах аналізу та прогностичного моделювання розроблено рекомендації щодо забезпечення еколого-економічної безпеки підприємства, сформовано стратегію еколого-економічної безпеки Страдчівського НВЛК.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антоненко І. Я. Еколого-економічні пріоритети модернізації лісоресурсного комплексу України: макроекономічні важелі / за ред. Б. М. Данилишина. Київ : КУТЕП-Інформ, 2008. 359 с.
2. Антонова О. Систематизація методичних підходів до оцінки фінансової безпеки підприємства. *Економіка*. 2010. № 6. С. 3-7.
3. Артюшок В. С. Критерії відповідності діяльності лісгосподарських підприємств стратегічній цілі в умовах сталого розвитку. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Сер : Економіка. 2012. Вип. 19. С. 95–98.
4. Баланюк І. Ф., Максимюк М. М. Сутність економічної безпеки підприємства. *Інноваційна економіка*. 2016. № 1-2. С. 246-251.
5. Барчук В. П., Сус Т. Й. Напрями інноваційно-технологічного розвитку промислового виробництва регіону. *Бізнес-інформ*. 2015. № 4. С. 58-62.
6. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия. Київ : Эльга, 2011. 776 с.
7. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізм зміцнення : монографія. Львів : Ліга Прес, 2008. 385 с.
8. Вергун А. М., Савченко М. М., Тарасенко І. О. Діагностика рівня фінансово-економічної безпеки підприємства URL : <file:///C:/Users/Іринка/Downloads/14296481272184.pdf>.
9. Вергун А., Нефедова Т., Тарасенко І. Особливості управління фінансово-економічною безпекою підприємства. 2015. № 2. URL: file:///C:/Users/Іринка/Downloads/Tatrv_2015_4.pdf.
10. Волощук Л. О. Концептуальні засади управління економічнобезпечним інноваційним розвитком промислового підприємства та формування його аналітичних інструментів. *Економіка: реалії часу*. 2015. № 1 (17). С. 234-241.

11. Данилишин Б. М. Природно-техногенні катастрофи: проблеми економічного аналізу та управління. Київ : ЗАТ «Нічлава», 2001. 260 с.
12. Довбня С. Б., Гічова Н. Ю. Діагностика економічної безпеки підприємства як інструмент визначення напрямків його інноваційного розвитку. *Економічний вісник НГУ. Серія «Економіка підприємства»*. 2008. № 3. С. 36-42.
13. Домашенко М., Школа В., Кліменко О. Оцінка рівня еколого-економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності підприємства. *Механізм регулювання економіки*. 2014. № 1. С. 39-47.
14. Єпіфанов А. О., Пластун О. Л., Домбровський В. С. та ін. Фінансова безпека підприємств і банківських установ : монографія / за ред. А. О. Єпіфанова. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. 295 с.
15. Жавнерчик О. В. Безпека економіко-екологічної трансформації системи земельних відносин. *Вісник Одеського державного екологічного університету*. 2012. Вип. 13. С. 62-71.
16. Живко З. Б. Економічна безпека підприємства: сутність, механізм забезпечення та управління : монографія. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. 260 с.
17. Жиглей І. В. Соціальна безпека суб'єкта господарювання: місце та роль бухгалтерського обліку. *Вісник Житомирського державного технологічного університету. Економічні науки*. 2008. № 3. С. 88-95.
18. Загальна характеристика лісів України. URL: dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?art_id...
19. Інноваційно-інвестиційна і технологічна безпека трансформації регіональних економічних систем : монографія / за наук. ред. М. А. Хвесика. – Київ : Наук. думка, 2013. 487 с.
20. Каламбет С., Воропай В. Механізм забезпечення економічної безпеки підприємств залізничної галузі. *Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції*. 2013. № 2. С. 106-114.

21. Камлик М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект : навч. посібник. Київ : Атіка, 2005. 432 с.
22. Капіталізація природних ресурсів : монографія / за заг. М. А. Хвесика. Київ : ДУ ІСПСР НАНУ, 2014. 268 с.
23. Карпук А., Шестак М. Еколого-економічна ефективність лісокористування: напрями та механізми підвищення. *Економіка природокористування і охорони довкілля*. 2015. С. 165-172.
24. Картузов Є. П. Визначення фінансової безпеки підприємства: поняття, зміст, значення і функціональні аспекти. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 8 (134). С. 172-182.
25. Квасницька Р. С., Доценко І. О. Деякі методичні аспекти формування системи економічної безпеки підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2012. № 2. Т. 1. С. 34–38.
26. Коленда Н. В. Соціоекологоекономічна безпека та її вплив на відтворення населення : монографія / Н. В. Коленда, Л. М. Черчик, О. Ю. Гаврилук. Луцьк : Терен, 2013. 264 с.
27. Кучмішов В. Механізм управління екологічною безпекою економічних систем на засадах маркетингу. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2013. № 2. С. 251-259.
28. Лифар В. В. Механізм управління стратегією використання транзитного потенціалу регіону. *Ефективна економіка*. 2012. № 5. URL:<http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=1515>.
29. Лицур І. М. Територіальна організація лісового комплексу України в умовах трансформації продуктивних сил : автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.06. Київ, 2010. 40 с.
30. Ліпкан В. А. Безпекознавство. Київ : Європейський університет, 2003. 208 с.
31. Ліпкан В. А. Національна безпека України : навчальний посібник. Київ : КНТ, 2011. 576 с.

32. Лісова політика: теорія і практика: монографія / І. М. Синякевич, І. П. Соловій, О. В. Врублевська та ін.; за ред. проф. І. М. Синякевича. Львів : ЛА «Піраміда», 2008. 612 с.
33. Ляшенко О. М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства : монографія. Луганськ : СНУ ім. В. Даля, 2011. 400 с.
34. Метеленко Н. Г. Систематизація факторів впливу на економічну безпеку промислового підприємства. *Ефективна економіка* : 2013. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1841>
35. Нусінова О. В. Методичні підходи до оцінки рівня екологічної безпеки гірничо-збагачувальних комбінатів. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. № 6, Т. 1. С. 232-235.
36. Орлик О. В. Механізм управління фінансово-економічною безпекою підприємства та його основні складові. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2015. Вип. 2 (19). С. 222-232.
37. Орлик О. В. Система загроз економічній безпеці суб'єктів господарювання. *Вісник соціально-економічних досліджень* : зб. наук. праць. Одеса : ОНЕУ.2014. Вип. 1(52).С. 250-257.
38. Пазєєва Г. М. Декомпозиція потенціалу економічної безпеки підприємства. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2014. Випуск 36. С. 158-167.
39. Припотень В. Ю. Еколого-економічна безпека підприємства : монографія. Луганськ : Янтар, 2010. – 244 с.
40. Ульяновченко О. В., Суска А. А., Бабич А. П. Конкурентний потенціал підприємств лісового господарства, стратегічні аспекти його формування : монографія. Харків : Щедра садиба плюс, 2014. 207 с.
41. Федотова І. В. Оцінювання рівня екологічної безпеки автотранспортного підприємства. *Економіка транспортного комплексу* : зб. наук. пр. Харків : ХНАДУ, 2017. Вип. 29. С. 30-40.
42. Фещенко О. Л. Методика оцінки еколого-економічної безпеки на рівні підприємства. *Ефективна економіка*. 2015. URL: <http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=efektyvna-ekonomika&s=ua&z=4802>.

43. Хома І. Б. Вплив оптимізації методів складання прогнозів збуту у маркетинг-плануванні на тенденцію зміни рівня економічної безпеки підприємства. *Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту*, 2017. № 17. С. 318-328.
44. Хома І. Б. Структурно-функціональна діагностика рівня економічної безпеки машинобудівного підприємства: монографія. Львів : Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2010. 232 с.
45. Хома І. Б. Формування процесів забезпечення економічної захищеності підприємства з елементами діагностичного оцінювання в умовах антикризового управління. Формування процесів забезпечення економічної захищеності в системі антикризового управління: мікро- та макрорівень: монографія. За ред. І. Б. Хоми. Львів : Ліга-Прес , 2017. 216 с.
46. Хома І. Б. Формування та використання систем діагностики економічної захищеності промислового підприємства : монографія. Львів : Львівська політехніка, 2012. 504 с.